

Pukovnici

Đorđe NOVOSEL i

Boško TODORVIĆ

O OBLICIMA ORUŽANE BORBE

Na nedavno održanom seminaru u Školi narodne odbrane raspravljalo se, između ostalog, i o teorijskim problemima oružane borbe. Iz veoma širokog kompleksa tema o kojima je bilo reči, izdvojili smo tri pitanja za koja smatramo da mogu pobuditi širi interes, a koja su i u diskusiji zauzela dominantno mesto.

Želja je Redakcije da ova rasprava podstakne širi krug čitalaca i saradnika da na stranicama časopisa iznesu svoja mišljenja i učestvuju u polemici o ovim i drugim pitanjima strategije oružane borbe.

Pitanje:

U Strategiji oružane borbe kombinovani oblik oružane borbe tretira se kao najefikasniji oblik u odbrani od agresije sa radikalnim ciljem. Da li bismo, prema tome, mogli zaključiti da je to istovremeno i glavni i dominantni oblik borbe, a da se frontalni i partizanski oblik primenjuju samo u specifičnim slučajevima izrazito povoljnog (odnosno nepovoljnog) odnosa snaga. Možemo li sa više sigurnosti smatrati manje verovatnim ove specifične slučajeve, s obzirom na nesumnjivi kvalitetan razvoj i modernizaciju naših oružanih snaga i jačanje ukupnih odbrambenih kapaciteta zemlje?

Odgovor:

Naša strategija oružane borbe je po prvi put razradila tri oblika oružane borbe kao moguća i verovatna u opštenarodnom odbrambenom ratu. Sa sigurnošću možemo reći da ovakav pristup vođenju oružane borbe predstavlja novinu u savremenoj vojnoj misli i izraz je našeg originalnog opredeljenja za odbranu samoupravne socijalističke Jugoslavije.

Pošto se radi o novim, originalnim rešenjima, potrebno ih je temeljno razraditi, raščlaniti i usvojiti. Kada su u pitanju pomenuti oblici oružane borbe, mi njima obezbeđujemo osnovne principe vođenja oružane borbe u našim uslovima, a to su:

— vođenje oružane borbe u svim ratnim uslovima i na svakom delu teritorije, jer oružana borba predstavlja odlučujući oblik suprotstavljanja agresiji. Maksimalno razviti i ostale oblike borbe i otpora celokupnog stanovništva. Osloniti se na vlastite snage, angažovati i iskoristiti sve ljudske i materijalne potencijale društva;

— vođenje dugotrajnog, totalnog rata do konačne pobede. U slučaju agresije bilo sa koje strane »čitava naša zemlja biće pretvorena u ježa, a svako naselje i svaki grad u bastion, koji će se najodlučnije braniti« (Tito).

Odmah treba reći da ni jedan od tri predviđena oblika oružane borbe skoro nikada neće biti sasvim »čist«. U svim oblicima oružane borbe dejstva će se izvoditi istovremeno i u zahvatu fronta i na privremeno zaposednutoj teritoriji i u sopstvenoj pozadini, a opšte obeležje će davati ona dejstva koja dominiraju kroz celi rat ili jedan njegov period. Strategija predviđa da će u toku rata dolaziti do transformacije jednog oblika oružane borbe u drugi, ali se to neće »odvijati« mehanički i jednovremeno, već postepeno i evolutivno, jer se u svakom od oblika potencijalno sadrže i drugi oblici.

KOMBINOVANI OBLIK ORUŽANE BORBE

Već sam naziv govori o tome da je ovaj oblik kombinacija više vrsta povezanih borbenih dejstava, tj. čini sintezu jednovremenih i povezanih borbenih dejstava u zahvatu fronta, na privremeno zaposednutoj teritoriji i u vlastitoj pozadini. Bitna obeležja ovog oblika predstavljaju razvijena borbena dejstva ne samo u zahvatu fronta, već i u neprijateljevoj i sopstvenoj pozadini. Zato treba razlikovati kombinovani oblik oružane borbe od oblika borbenih dejstava. Naime, pretpostavka je da će se i u zahvatu fronta i u neprijateljevoj i sopstvenoj pozadini izvoditi različiti oblici i vidovi borbenih dejstava, koji će u tim okvirima imati takođe svoje raznovrsne kombinacije dejstava sa fronta i iz pozadine, istovremenog napada i odbrane itd.

Međutim, kad opredeljujemo oblik oružane borbe onda polazimo od karaktera borbenih dejstava koja dominiraju na stratezijskom planu, na ratištu. Mi smatramo, kako je to i Strategija postavila, da će u našoj oružanoj borbi dominantnu ulogu u najviše ratnih sluča-

jeva imati kombinovani oblik. Celishodnost kombinovanog oblika oružane borbe ogleda se i u tome što on nudi najbolje mogućnosti za uspešno suprotstavljanje »munjevitom ratu« sa radikalnim ciljem i obezbeđuje vođenje dugotrajnog i iscrpljujućeg rata do naše konačne pobeđe. Ovaj oblik omogućava sveobuhvatnu odbranu od agresije na celoj dubini naše teritorije i obezbeđuje nam širok spektar oblika borbenih dejstava i raznovrsne aktivnosti u svim delovima naše zemlje, od taktičkih do strategijskih razmera.

Kombinovanim oblikom oružane borbe obezbeđuje se optimalno angažovanje svih potencijala naše zemlje za odbranu od najteže varijante agresije, parališe tehnička superiornost napadača u nekim vrstama naoružanja i onemogućava realizacija ciljeva koje bi agresor postavio svojim operativnim grupacijama u skladu sa doktrinom »munjevitog rata«. Polazeći od toga, smatramo da je kombinovani oblik oružane borbe najprihvatljiviji, naročito u odbrani od agresije sa radikalnim ciljem.

U kombinovanom obliku oružane borbe izvodila bi se, istovremeno, odbrambena i napadna dejstva na svim delovima teritorije. Njihova sinteza, međutim, ne bi bila manje-više njihov mehanički zbir, već bi činila jedinstvenu organsku celinu novog kvaliteta. I ne samo to. Ovaj oblik oružane borbe u datim uslovima predstavlja najbitniji sadržaj ofanzivnosti naše strategije, koja u svim uslovima i periodima rata obezbeđuje: prvo, izvođenje odbrambenih i napadnih dejstava u zahvatu fronta; drugo, maksimalno razvijanje aktivnih borbenih dejstava na privremeno zaposednutoj teritoriji; treće, uspešnu borbu sa vazдушnim desantima i kontrolu naše celokupne teritorije.

Postojeća organizacija oružanih snaga obezbeđuje nam uspešno vođenje oružane borbe u svim ratnim uslovima i svim oblicima, tj. na svim pravcima koji od graničnog fronta vode ka unutrašnjosti zemlje, zatim na svim desantnim prostorijama, uz istovremeno »pokrivanje« i kontrolu celokupnog jugoslovenskog ratišta i razvijanje ofanzivnih dejstava na privremeno zaposednutoj teritoriji. U kombinovanom obliku oružane borbe JNA bi, naročito u početnom periodu rata, dejstvovala na osnovnim pravcima i u sadejstvu sa snagama TO sprečavala prodor agresora u dubinu teritorije; branila bi vazdušnodesantne prostorije; razbijala i uništavala vazdušne desante agresora, i dr.

Teritorijalna odbrana bi, istovremeno, izvan osnovnih pravaca, u sadejstvu sa JNA ili samostalno, zatvarala manje pravce, dejstvovala na bokove i u pozadinu agresora, presecala mu komunikacije,

sprečavala pothranjivanje snaga na frontu i snabdevanje, i onemoćavala mu da uspostavi vlast na privremeno zaposednutoj teritoriji. Istovremeno bi u vlastitoj pozadini vodila borbu sa vazдушnim desantima, zatim sa ubačenim, ostavljenim i drugim delovima agresora, kontrolisala teritoriju, obezbeđivala stanovništvo i materijalna dobra, i omogućavala nesmetano funkcionisanje društveno-političkog sistema, proizvodnju materijalnih dobara i dr.

Takvim usklađenim dejstvima jedinica JNA i TO postiže se da TO i ostavljene jedinice JNA istovremeno razvijaju ofanzivna dejstva na isturene bokove i pozadinu snaga agresora, dok jedinice JNA aktivnom odbranom zatvaraju i brane osnovne pravce. Na takav način se obezbeđuje istovremeno prisustvo naših snaga na frontu, bokovima i u pozadini snaga agresora i, što bi agresor više prodirao u dubinu naše teritorije, imao bi sve jače naše snage na bokovima i u pozadini. Usklađenim i masovnim dejstvima JNA i TO u zahvatu fronta, na privremeno zaposednutoj teritoriji i u svojoj pozadini, agresor će biti prisiljen da neprekidno razvlači snage (tako da ih nigde nema dovoljno), čime će se usporavati tempo napada, i što se bude više »izdužavao« na osnovnim pravcima biće sve slabiji. Ovako kombinovanim dejstvima agresor se iscrpljuje i prisiljava da sve više snaga odvaja i angažuje za obezbeđenje svoje pozadini i dejstva u defanzivnom smislu, tj. za zaštitu bokova, pozadine, komunikacija, komandnih mesta i sl.

Ovaj oblik predstavlja jedinstvo oružane borbe u strategijskim, operativnim i taktičkim razmerama, te omogućava efikasno suprotstavljanje agresoru i kada je odnos snaga u nekim elementima izrazito nepovoljan po nas. Agresoru se na taj način nameću takvi uslovi za dejstvo koji nisu u skladu sa njegovom doktrinom i ciljevima vođenja rata.

Upravo zbog navedenih i drugih prednosti koje nam pruža ovaj oblik, opredelili smo se za strategiju kombinovanog oblika oružane borbe kao dominantnog i najcelishodnijeg, naročito u odbrani od agresije sa radikalnim ciljem. Tim oblikom, u stvari, osiguravaju se sveobuhvatna odbrana od agresije na celom ratištu i velika aktivnost i inicijativa u izboru vidova borbenih dejstava na svim nivoima.

O FRONTALNOM OBLIKU ORUŽANE BORBE

Kao što je poznato, osnovnu karakteristiku ovog oblika oružane borbe čine sudari snaga, pretežno na frontu, manje-više po sličnim principima teorije frontalnog ratovanja. Cilj je odlučno i brzo sla-

manje agresije već na samom njenom početku ili obezbeđenje neophodnog vremena i uslova za izvršenje mobilizacije i prelazak zemlje na ratno stanje.

U povoljnim uslovima, naročito u uslovima agresije sa ograničenim ciljem, frontalni oblik oružane borbe može biti dominantan. Agresiju sa ograničenim ciljem karakterisalo bi relativno kratko vreme trajanja i uglavnom povoljan odnos snaga za nas, kao i realna mogućnost brzog postizanja nadmoćnosti na težišnom delu ratišta. Agresor bi, pak, u svim vrstama takve agresije, dosledno svojoj doktrini, verovatno nastojao da munjevitim dejstvima na glavnim pravcima, uz podršku avijacije i široku primenu taktičkih vazdušnih i pomorskih desanata, izvrši što brže prodore i zauzme delove teritorije na koje je posegao. Dejstvujući na takav način, agresor će težiti da našu zemlju i svetsku javnost stavi pred »svršen čin«. Zbog takvog cilja i fizionomije agresije, kao i potrebe da se ona brzo slomi, proizilazi da žestina i intenzitet borbenih dejstava s obzirom na prostor mogu biti čak i jače izraženi nego u agresiji sa radikalnim ciljem.

Zato će frontalni oblik oružane borbe biti dominantan u odbrani od agresije sa ograničenim ciljem u kojoj je potrebno odlučno i brzo razbijanje i slamanje neprijatelja. Ovoj vrsti agresije realno je od samog početka suprotstaviti odsudnu i najuporniju odbranu na svim nivoima, sračunatu na to da se agresija što pre slomi, uz najmanje ustupanje našeg prostora. Cilj je, dakle, što pre slomiti agresora i preći u odlučnu ofanzivu, razbiti napadača i izbaciti ga sa naše teritorije. Nećemo ni u kom slučaju dozvoliti agresoru da stupa u pregovore sa pozicija »svršenog čina«.

Frontalni oblik oružane borbe imao bi izuzetan značaj u početnom periodu rata, kada je neophodno prebroditi neminovnu početnu krizu, izazvanu naglim prelaskom zemlje iz mirnodopskog u ratno stanje. Osim toga, ovim oblikom oružane borbe obezbedili bi se vreme i uslovi za aktiviranje celokupnih oružanih snaga i sistema opštenarodne odbrane. Ovo nam ukazuje da frontalni oblik oružane borbe može biti dominantan sve dok se njime obezbeđuje uspešno vođenje rata, uz uslov da se vlastite snage ne izlažu neprihvatljivim udarima agresora i težim gubicima. Međutim, frontalni oblik oružane borbe nije osnovno opredeljenje za vođenje oružane borbe u koncepciji opštenarodne odbrane, iako je primena ovog oblika izraz potrebe i realnosti u datoj ratnoj situaciji. Ali, i u tom slučaju on skoro nikada neće biti »čist« u smislu klasične teorije frontalnog ratovanja, jer će se, najčešće, istovremeno izvoditi borbena dejstva u pozadini agresora i sopstvenoj pozadini. Frontalni oblik oružane borbe u našim

uslovima nije, prema tome, identičan frontalnim dejstvima »klasičnog« tipa. U našim uslovima ovaj oblik će se izvoditi znatno elastičnije i raznovrsnije, i uvek uz određene primese drugih dejstava.

PARTIZANSKI OBLIK ORUŽANE BORBE

Polazeći od najteže varijante odbrane zemlje od agresije sa radikalnim ciljem, strategija oružane borbe je razradila i partizanski oblik oružane borbe. Ovaj oblik čine, pretežno, partizanska dejstva svih razmera i oblika, a cilj im je obezbeđenje kontinuiteta oružane borbe i funkcionisanja našeg društveno-političkog sistema i u najtežim ratnim uslovima, tj. ako agresor uspe da ispreseca i privremeno zaposedne veći deo naše teritorije.

Transformacija oblika oružane borbe, kao što je poznato, usvojena je i unapred razrađena jedino u doktrini naše ONO i strategiji oružane borbe. Partizanski oblik oružane borbe je konkretna primena i materijalizacija Ustavne odredbe da »... niko nema pravo da prizna ili potpiše kapitulaciju, niti da prihvati ili prizna okupaciju SFRJ ili pojedinog njenog dela. Niko nema pravo da spreči građane SFRJ da se bore protiv neprijatelja koji je napao zemlju...«, kao i odredbe Zakona o narodnoj odbrani: »Ako neprijatelj privremeno zaposedne deo teritorije Jugoslavije, radni ljudi i građani, jedinice oružanih snaga, organi društveno-političkih zajednica, osnovne organizacije udruženog rada i druge samoupravne organizacije i zajednice, koji se nalaze na toj teritoriji, nastavljaju oružanu borbu i druge oblike opštenarodnog otpora neprijatelju, postupaju po propisima Jugoslavije i izvršavaju odluke i naređenja organa koji na tom delu teritorije rukovode opštenarodnim otporom«.

Partizanski oblik oružane borbe predstavlja svojevrsnu sintezu velikog broja razvijenih samostalnih borbi, bojeva i operacija na celom jugoslovenskom prostoru, a sračunat je na to da dugotrajnim iscrpljujućim borbama onemogućí agresoru da ostvari svoje ciljeve. Ovakav način ratovanja treba u krajnjoj liniji da omogućí stvaranje povoljnih uslova za promenu odnosa snaga i prelazak na kombinovani oblik oružane borbe kojim bi se slomila napadna moć agresora i izvojevala konačna pobeda.

Mislimo da se potkrala greška u formulisanju pitanja koje glasi: *Često se partizanski oblik oružane borbe izjednačava sa partizanskim ratom kojeg smo vodili u početku NOR.* Mi smo od samog početka

NOR vodili opštenarodni, oslobodilački i revolucionarni rat, u kojem smo sve do pred njegov kraj primenjivali partizanski oblik oružane borbe.

Pri pojmovnom određivanju partizanskog oblika oružane borbe nužno je razgraničiti ovaj oblik oružane borbe i partizanski način borbenih dejstava. Partizanski način borbenih dejstava imaće široku primenu u dejstvima u pozadini i na privremeno zaposednutoj teritoriji u kombinovanom obliku oružane borbe, a u manjem obimu i kod frontalnog oblika. Međutim, partizanski oblik označava da je partizanski način borbenog dejstva dominantan. Kada je reč o sličnostima i razlikama ovog oblika za NOR, ukazali bi samo na neke:

— bogata iskustva iz NOR i drugih revolucionarnih i oslobodilačkih ratova naći će punu primenu u partizanskom obliku oružane borbe, svakako prilagođenom savremenim dostignućima i novim, za nas mnogo povoljnijim uslovima;

— druga bitna razlika sadržana je u pogledu transformacije oružanih snaga. Naime, mi smo 1941. godine otpočeli oružanu borbu formiranjem velikog broja partizanskih jedinica od grupe do odreda, da bi tokom rata svi organizacioni oblici izrastali preko brigada, divizija i korpusa do armija. U eventualnom partizanskom obliku oružane borbe, proces transformacije oružanih snaga tekao bi, u izvesnom smislu, obrnutim redom. Najpre bi se JNA i njene krupnije formacije transformirale, u celini ili većim delom, u formacije i sastave koje bi najbolje odgovarale partizanskom obliku oružane borbe i konkretnoj situaciji i uslovima na ratištu i pojedinim delovima zemlje. U daljem toku rata, neprekidno bi bila izražena težnja ponovne transformacije u krupnije formacije i prelaska na kombinovani oblik oružane borbe, koji bi u našim uslovima dao najoptimalnije rezultate ne samo u odbrambenim već i u ofanzivnim stratejskim dejstvima.

Pitanje:

Kombinovani oblik oružane borbe predstavlja dejstva u zahvatu fronta, na privremeno zaposednutoj teritoriji i u vlastitoj pozadini. Međutim, na vezama se često događa da se pod pojmom »zahvat fronta« podrazumeva prostor koji je spreda ograničen linijom neposrednog dodira, pri čemu se zanemaruje značaj dejstava na privremeno zaposednutom delu teritorije ili se ova dejstva u kombinovanom obliku oružane borbe izjednačavaju sa partizanskim oblikom oružane borbe.

Ne bi li, u izvesnom smislu, ovako pojednostavnjeno i izrazito klasično gledanje na dejstva na frontu moglo da vodi prihvatanju takozvanog »stanja uzajamnog trenja«, sličnog onom koje je nastalo u završnom delu IV arapsko-izraelskog rata, kada ni jedna strana nije više bila u stanju da dublje napreduje.

Odgovor:

Strategija oružane borbe predviđa tri različita prostora u kojima će se, u kombinovanom obliku oružane borbe, izvoditi borbena dejstva: u zahvatu fronta, na privremeno zaposednutoj teritoriji i u sopstvenoj pozadini. Svaka od ovih kategorija ima svoje specifičnosti i obeležja, kao i znatne razlike u pogledu izbora vidova i oblika borbenih dejstava.

Ovakva podela na uslove u kojima će se izvoditi oružana borba izraz je naše procene o karakteristikama i vrstama moguće agresije na našu zemlju i našeg načina oružanog suprotstavljanja agresoru. Međutim, za razliku od kategorija »privremeno zaposednuta teritorija« i »sopstvena pozadina«, koje su određeniije i prema tome jasnije, oko pojma »zahvat fronta« postoje mnoge dileme i nepreciznosti. Dileme su, pre svega, oko dimenzija i granica, tj. oko preciziranja dubine rasporeda snaga koje su obuhvaćene kategorijom »u zahvatu fronta«.

Ima pojava da se pojmom »zahvat fronta« označava linija neposrednog borbenog dodira sa snagama agresora. Mislimo da se takvo tumačenje ne bi moglo prihvatiti, jer će naše OS imati liniju borbenog dodira sa protivnikom i na privremeno zaposednutoj teritoriji i u sopstvenoj pozadini, ali to neće biti »zahvat fronta«. Izražena su i mišljenja po kojima »zahvat fronta« u stvari obuhvata dejstva u prostoru sa obe strane linije dodira do dubine taktičkih jedinica suprotstavljenih snaga. To je načelna granica. Određene borbene situacije, naročito pri jačem ešeloniranju snaga na nekim pravcima, mogu uticati na izvesno pomeranje ove granice i u operativnu dubinu. Od značaja je napomenuti da je u »zahvatu fronta«, u najviše slučajeva najveća gustina suprotstavljenih snaga, da se borbena dejstva izvode sa manje mogućnosti izbora raznih varijanti i postupaka, za razliku od borbenih dejstava koja se izvode u pozadini snaga agresora, na privremeno zaposednutoj teritoriji i u sopstvenoj pozadini.

Kada se razmatraju ovi pojmovi, postavlja se i pitanje: za koje naše snage možemo reći da su angažovane u »zahvatu fronta«? Da li su to samo one snage koje bi bile angažovane od linije neposrednog borbenog dodira i ešelonirane po dubini ili su to i one naše snage koje bi bile ubačene i ostavljene, odnosno jedinice koje dejstvuju sa »one« strane linije fronta u pozadini agresora, ali u njenoj bližoj taktičkoj dubini? Naše je mišljenje da su sve naše snage koje dejstvuju i u taktičkoj dubini rasporeda agresorovih snaga deo naših snaga, koje su angažovane u »zahvatu fronta«.

Postavljeno je i pitanje — da li u borbenim dejstvima u »zahvatu fronta« može doći do »stanja uzajamnog trenja«, sličnog onom do kojeg je došlo u završnom delu IV arapsko-izraelskog rata. Prema našoj strategiji oružane borbe nemoguće je da dođe do takvog stanja. Osnovni razlog je u tome što dejstva u pozadini agresora i u našoj pozadini čine ukupnost kombinovanog oblika oružane borbe, u kome se težište borbenih dejstava, prema datoj situaciji, prenosi sa jednog na drugi prostor i snage, i time obezbeđuje neprekidna dinamika i nametanje sopstvene inicijative protivniku.

Pitanje:

U Strategiji oružane borbe je na više mesta istican značaj početnog perioda rata, u kojem bi — sa naše strane — došla do izražaja strategijska odbrana kao osnovni vid strategijskih dejstava. Međutim, početni period rata nije sasvim jasno definisan, a nije dobio ni posebno mesto u našoj teoriji.

Odgovor:

Pitanje početnog perioda rata zaslužuje pažnju da bude svestranije izučeno, kako sa stanovišta mogućih efekata i posledica dejstava eventualnog agresora, tako i radi preduzimanja neophodnih mera u pogledu pripreme društva za odbranu, a oružanih snaga posebno. Iako će rezultati dejstava snaga agresora i sopstvenih snaga u početnom periodu rata u mnogome zavisiti od ostvarenih priprema i preduzetih mera u miru, o tim veoma značajnim problemima sada, ipak, ne bi govorili, jer te teme zaslužuju da budu predmet posebnog razmatranja.

Poznato je iz istorije ratova da su svi agresori posvećivali posebnu pažnju početnom periodu rata (prvom udaru). Gotovo uvek cilj je bio: postići iznenađenje, ostvariti početne uspehe u vojnim operacijama, naneti što veće gubitke živoj sili i materijalnim sredstvima i ostvariti psihološke efekte. U savremenim uslovima je porastao značaj početnog perioda rata; moramo ga posmatrati u sklopu razvoja i usavršavanja savremenih borbenih sredstava, razvoja i usavršavanja oružanih snaga, kao i doktrine njihove upotrebe.

Iako pojam *početni period rata* egzistira veoma dugo u vojnoj teoriji, on još uvek nije sasvim jasno definisan. Obično se smatra da tu i nema bitnih nejasnoća i da sam naziv dosta objašnjava. Kada se govori o početnom periodu rata obično se misli na početna dejstva u okviru opšteg plana agresije na jednu zemlju. Iz istorije ratova je poznato da su se za taj period rata izrađivali tzv. početni operacijski planovi.

Podela eventualnog budućeg rata na periode, kao uostalom i svaka druga podela, može biti veoma različita i zavisi, prvenstveno, od kriterijuma prema kojem se ona vrši.¹ Ako, na primer, kao kriterijum podele rata na periode uzmemo strategijsku inicijativu — onda bi rat, u celini, imao toliko perioda koliko puta strategijska inicijativa prelazi s jedne ratujuće strane na drugu. Ako, pak, kao kriterijum podele uzmemo osnovne karakteristike dejstava u određenom periodu, s tim da strategijska inicijativa bude samo jedna od tih karakteristika — podela će biti drukčija. Obično se ovaj drugi princip uzima kao kriterijum opredeljenja početnog perioda rata. Prema tom kriterijumu rat se deli na: početni period; dalji tok rata; završni period rata.

Ovakvoj podeli rata može se prigovoriti što »dalji tok rata« ne deli na više perioda. Početni period rata predstavlja, u suštini, prvi (početni) deo rata — već prema tome kako se rat u celini deli. Svaki od perioda rata ima svoj cilj, strukturu, vreme trajanja, karakteristike i rezultate strategijskih dejstava. Posebno je značajno, sa stanovišta ratnih priprema za odbranu zemlje, da se sagledaju mogući cilj i karakteristike početnog perioda rata, naročito ukoliko se predviđa iznenadna agresija. Svi ti elementi (vreme trajanja, karakteristike dejstava i dr.) moraju se analizirati i sagledati u odnosu na moguće vrste agresije i ciljeve koje agresor može sebi da postavi u eventualnoj agresiji na našu zemlju.

Početni operacijski planovi su predstavljali deo ratnih planova u kojima su se — direktivama, instrukcijama i drugim dokumentima — utvrđivali grupisanje i zadaci snaga za početne operacije. Ti planovi su rađeni u miru, u jednoj ili više varijanti, na temelju osnovne ideje ratnog plana, procene vojno-političke situacije, opšteg odnosa snaga, potencijalnih saveznika i pretpostavki o mogućem daljem toku razvoja ratnih dejstava u sklopu ratnog plana kao celine. Razrađivači planova su uvek težili da budu što realniji i da planovi budu adekvatni najverovatnijoj pretpostavljenoj ratnoj situaciji, čak i kada se raspolagalo oskudnim podacima o oružanim snagama protivnika i njegovim namerama. Da bi se uskladio sa eventualnim izmenama u ratnom planu i novonastalom situacijom, početni operacijski plan se redovno ažurirao i korigovao sve do početka prvih operacija — do početka agresije.

¹ Različite vojne teorije i doktrine dele rat na periode, faze, etape. Naša teorija je usvojila da se rat deli na periode, operacija na etape, a boj na faze.

Do druge polovine XIX veka umesto tekstualno ili shematski oformljenog operacijskog dokumenta postojala je samo ideja vojskovođe, po suštini i sadržaju slična kasnijim početnim operacijskim planovima. Od druge polovine XIX veka, uporedo s razvojem nacionalnih država i stvaranjem masovnih armija — ratovi postaju stvar čitavog naroda a ne samo oružanih snaga, sa dalekosežnim posledicama, naročito za pobeđene. Uvođenjem opšte vojne obaveze stvarani su uslovi za mobilizaciju brojnih ratnih armija, ali su time nastajali složeni problemi u oblasti planiranja upotrebe oružanih snaga. Pre svega, nametnula se neophodna obaveza detaljne razrade ratnih planova, a u sklopu njih i početnih operacijskih planova, u kojima je precizno razrađivan početni period rata.

Ratna iskustva su ubrzo pokazala da je od početnih operacijskih planova, tj. od početnog perioda rata, često zavisio i sam ishod rata, jer su se eventualne greške u početnom grupisanju snaga teže ispravljale u daljem toku rata. To se naročito negativno odražavalo kod velikih i slabopokretnih armija.

Za period posle drugog svetskog rata nema podataka o ratnim planovima pojedinih država, kao ni o početnim operativnim planovima, jer se oni drže, u najvećoj tajnosti.

Savremeni rat, bez obzira da li je reč o sukobu širih ili užih razmera, regionalnom ili lokalnom, nosi u sebi nove dimenzije i novu fizionomiju. Nova ratna tehnika i masovnost učešća ljudskog i materijalnog faktora čini savremeni rat totalnim i sveobuhvatnim. Rat se proširio na svu dubinu teritorije zaraćenih strana i apsorbuje sve materijalne, ljudske, umne, fizičke i moralne sposobnosti društva. To je nametnulo potrebu da se ratni planovi razrađuju za ceo tok rata i ratište u celini, razume se, detaljnije za početni period.

Savremeni rat je postao brz, munjevit, po prostoru sveobuhvatan, a po angažovanju svih potencijala zaraćenih strana jednovremeno na celoj dubini ratišta. Ogromno porasle mogućnosti snaga vertikalnog manevra, kao i visoka pokretljivost svih vidova i rodova, a uz to i znatno veća snaga vatre, pružaju agresoru mogućnost da u relativno kratkom vremenskom razmaku realizuje ratne ciljeve. To nameće potrebu da se odbrana zemlje isplanira od početka do kraja, s tim što bi početni period rata predstavljao samo jedan od više mogućih perioda rata.

Posleratni razvoj nauke, tehnike i tehnologije, a posebno nuklearnog oružja, izvršio je snažan uticaj na oblike i metode vođenja rata u celini, i istakao neslućene mogućnosti i posledice dejstava u početnom periodu. Imajući u vidu ogromnu snagu nuklearnog oružja,

velike sile su razradile i posebnu strategiju nuklearnog rata, u kojoj je izuzetno značajna funkcija data tzv. »prvom nuklearnom udaru«, koji — ako njime počne rat — čini osnovni sadržaj početnog perioda. Protagonisti takvog rata su predviđali, imajući u vidu snagu prvog nuklearnog udara, da bi početni period rata za mnoge zemlje ujedno bio i njihov kraj. Takve mogućnosti nuklearnog oružja dale su znatno veći tempo i zamah napadnim operacijama, a time i ambicioznije poduhvate u početnom periodu rata.

U tzv. nuklearnoj eri obe super-sile delile su eventualni neograničeni nuklearni rat na određeni broj faza (etapa). Tako se u zvaničnim izdanjima Ministarstva kopnene vojske SAD opšti rat deli na dve faze: prvu — masovni nuklearni udar, i drugu — eksploatacija postignutog uspeha u prvoj fazi i okončanje sukoba u svoju korist. Sličan razvoj situacije predviđa se i u mnogim teorijskim raspravama armije SR Nemačke. Generali Bundesvera smatraju, naime, da će u početnom, odlučujućem periodu rata, biti izvršena većina nuklearnih udara i da će upotreba raketno-nuklearnog oružja poprimiti karakter nuklearnog dvoboja.

Manje-više sličnu podelu nuklearnog rata u tom periodu davala je i sovjetska vojna literatura. »Može se pretpostaviti, pisao je maršal Sokolovski, da će u raketnom termonuklearnom ratu biti početni i docniji period«. I u vojnoteorijskoj misli poljske armije, takođe nailazimo na podelu nuklearnog rata na dva perioda.

Prema gledištima koja su vladala 1964. godine u SAD, prva faza rata trajala bi do 30 dana, s tim što bi najveći intenzitet upotrebe nuklearnog oružja bio izražen u prva tri dana rata. Maršal Montgomeri² deli nuklearni rat na 3 faze: prva obuhvata period masovnih uzajamnih nuklearnih udara; druga — upotrebu svih vrsta oružanih snaga na kopnu, moru i u vazduhu; treća — potpuno savladavanje protivnika i završetak ratnih dejstava.

Maršal Sokolovski je isticao »da prvi raketno-nuklearni udar može da bude takve prirode da se već u prvoj fazi završi oružani sukob«. Slične tvrdnje su se mogle naći i kod mnogih drugih autora iz tog perioda, pri čemu se smatralo da nuklearni udari mogu dovesti od potpune dezorganizacije sistema komandovanja oružanim snagama, a da male zemlje mogu biti totalno uništene.

Ono što se iz istorije ratova i postojeće savremene literature može videti i zaključiti, pod pojmom »početni period rata« obično se podrazumevaju dejstva agresora sa zemlje, mora i vazduha koja

² U časopisu »Royal United Service Institution«, oktobar 1965. godine.

se realizuju u prvoj fazi, etapi ili periodu ratnih dejstava. Vremenski je, doduše, teško ograničiti početni period rata, jer to zavisi od postavljenog cilja agresije i planova napadača — agresora. Ukoliko je agresor planirao veći zamah operacija u početku agresije, onda će početni period rata duže trajati, i obratno. Tu se mora imati u vidu i spremnost žrtve agresije da se organizovano i uporno suprotstavi agresoru i da mu spreči brzo ostvarenje početne zamisli. No, u svakom slučaju, reč je o dejstvima koja bi agresor nastojao da realizuje u prvih nekoliko dana rata. Nasuprot napadaču, branilac takođe ima svoje operedeljenje početnog perioda rata.

Iz istorije ratova je poznato da je početni period rata bitno uticao na celi tok rata. Napadač je uvek težio da rat odluči još u njegovom početku. Uporedo sa razvojem ratne tehnike, povećanjem vatrene i udarne moći i pokretljivosti oružanih snaga, neprestano je rastao i značaj početnog perioda rata. Napadač se, u stvari, trudio da, gde god je to moguće, početak rata bude i njegov kraj. Tako je i nastala teorija o munjevitom ratu.

Zbog razorne snage i dometa savremenog oružja, danas je početna etapa rata još značajnija, posebno za male zemlje, koje u toj fazi rata mogu biti izložene raznim vrstama dejstava na dubini celog ratišta. Imajući u vidu kvalitet i borbenu gotovost oružanih snaga savremenih armija, a posebno brojnost vazduhoplovnih snaga i jedinica za vertikalni manevar, početni period rata sve više dobija na značaju. Pri svemu tome je od posebnog značaja mogućnost postizanja iznenađenja.

Računajući na takvu mobilnost i pokretljivost svojih trupa, strategija agresora bi se mogla svesti na jedan dosta pojednostavljen obrazac, posebno za početni period rata:

— jakim i vrlo intenzivnim dejstvom iz vazduha napasti najznačajnije objekte na celoj dubini ratišta; oklopno-mehanizovanim snagama ostvariti što brže prodore na odabranim pravcima; i konačno, vazdušnodesantnim i pomorscodesantnim snagama, uz vazduhoplovnu podršku, obezbediti brže prodore oklopnomehanizovanih snaga i ovladati važnim objektima na ratištu napadnute zemlje.

Taj obrazac nije nov, primenjivan je i u drugom svetskom ratu, ali su svi činioци njegove realizacije postali sada neuporedivo snažniji.

Naša doktrina i strategija oružane borbe pridaju veliki značaj početnom periodu rata. Sam koncept opštenarodne odbrane dao je odgovor na pitanje — kako bi se suprotstavili agresiji u početku rata i u celom njegovom toku. Posebno su razrađeni problemi u pogledu

organizacije protivoklopne i protivdesantne borbe i protivvazdušne odbrane. Tim problemima stalno se posvećuje najveća pažnja kako u teoriji, tako i praksi dalje izgradnje oružanih snaga.

Iz prethodnog izlaganja moguće je izvući sledeće zaključke:

1. — Početni period rata je neophodno posmatrati u sklopu moguće vrste agresije na našu zemlju, jer se samo u tim okvirima može jasnije definisati. Iz prethodnog izlaganja proizilazi da će početni period rata — njegove karakteristike, obim, vreme trajanja, oblici i metodi dejstva, kao i naše ukupne mogućnosti u odnosu na pretpostavljenog eventualnog agresora, zavistiti od vrste agresije. Svaki agresor ima svoju doktrinu i strategiju, što se ne može zanemariti pri oceni mogućeg karaktera početnog perioda rata.

U agresiji sa radikalnim ciljem početni period rata bi se znatno razlikovao u odnosu na agresiju sa ograničenim ciljem. Strategija oružane borbe nije unapred imenovala mogućeg agresora. Prema tome, nije se moglo ni očekivati da se početni period rata »sasvim jasno definiše«, kako je u postavljenom pitanju formulisano.

2. — Početni period rata treba sagledavati u sklopu razvoja savremenih borbenih sredstava, organizacije, opreme i mogućih načina upotrebe oružanih snaga na određenom ratištu. Raznovrsne su mogućnosti upotrebe i manevra savremenih oružanih snaga i velika je njihova vatrena i udarna moć, te je u početnom periodu rata sasvim realno očekivati različite oblike manevra i metode borbenih dejstava. To je moguće ostvariti posebno na ratištu manjih razmera, koje može biti istovremeno izloženo na celoj dubini dejstva avijacije i vazdušnih desanata. Imajući u vidu njihov sastav i jačinu, početna dejstva mogu uslediti prvo u dubini ratišta, a tek kasnije ili jednovremeno sa kopnenih granica.

3. — I u teoriji i u praksi sa razlogom pridajemo veliki značaj početnom periodu rata. Na to nas upućuju dosadašnja ratna iskustva — naša i strana, kao i ostali uticajni faktori. Konceptcija opštenarodne odbrane dala je odgovor na probleme odbrane, koje malim i srednjim zemljama donosi savremeni rat. Odbrambene pripreme društva kao celine i njegovih oružanih snaga u miru od ogromnog su značaja za sposobnost zemlje u odbrani od agresije, i posebno za početni period rata.